

מדוע ה-"הירקס" (hyrax¹) לא יכול להיות, השפן המקראי?

גי תמונות של ה-"הירקס"

לצערינו הרב בספרים רבים² כולל גמרות וחומשים, נכתב בפירוש או רמוז בתמונות, שהשפן המוזכר בתורה בפרשיות שמיני וראה הוא ה-"הירקס" ("שפן הסלעים" או "שפן הסורי" או "שפן ההרים" או מה שנקרא היום בכמה מדינות ערב "אל ובר"), ולעניות דעתי נראה שאין זה נכון כפי שאבאר בעזהש"י בהמשך, שמונה קושיות לשיטתם:

1. התורה בויקרא י"א ה' כותבת בצורה מפורשת שהשפן הוא "מעלה גרה", אבל לא נמצאה שום הוכחה שההירקס מקיים³ caecotrophy⁴, ruminatio⁴, ואפילו לא⁵ merycism, ולכן ה"הירקס הוא לא "מעלה גרה".
בכל אופן merycism (הנהוגה אצל הקנגרו) לא נחשבת להעלאת גרה, בגלל שמבחינה תזונתית איננה דומה לא ל-ruminatio ולא ל-caecotrophy.
2. להירקס יש רגליים קצרות⁶ ולכן הוא שרץ (בעל חי קצר-רגלים⁷) ולא חיה (השפן הוא חיה^{8 9}) וכל השרצים כבר נאסרו לאכילה בויקרא י"א מ"א: **וְכָל הַשָּׂרָץ הַשָּׂרָץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל**. ליתר פרטים בקשר להגדרת שרץ ע' ברש"י שם, רש"י בראשית א' כ"ד, בבא קמא פ' א' עם רש"י ותוספות.
3. טפרי ההירקס הם **דומות לפרסה**¹⁰ **והוא הולך על כל כף הרגל**¹¹, ובפסיקתא זוטרתא שמיני כ"ט ב' כותב שהשפן **מין חיה הוא וטלפו כשל חתול**. רגלו של חתול הוא לא כמין פרסה, והחתול לא הולך על כל כף הרגל אלא על אצבעותיו¹².
4. הרשב"ץ¹³ (יבין שמועה ע' י"א) מתאר את **השפנים**, במילים הבאות: **"אזניהם ארוכות ורחבות"**, ולהירקס יש אזניים קצרות¹⁴.

¹ *Procavia capensis*

² כמה מהספרים כבר תקנו במהדורות החדשות או לכל הפחות הכותבים שינו את דעתם לעת עתה.

³ caecotrophy הארנבון והארנבת אחרי שגמרו לאכול מוציאים גללים רכים מעוטפים, ואוכלים אותם מיד ישירות מפי הטבעת, ובוה הם מבצעים **עיכול חוזר של מזונם החצי-מעוכל**. התופעה הזאת היא **חיונית** (מבחינה תזונתית) **ומתבצעת באופן תדיר**.

⁴ ruminatio העלאת הגירה הקלאסית המתבצעת אצל הבעלי חיים הכשרים, למשל בפרה.

⁵ merycism תופעה הנמצאת למשל בקנגרו, שלפעמים הוא מקיא דרך הפה "כדורים" של אוכל שנופלים לרצפה, ורק לפעמים אוכל אותם מחדש. הפעולה הזאת היא לא חיונית (מבחינה תזונתית) ולא מתבצעת באופן תדיר.

⁶ "Hyrax," Microsoft (R) Encarta. Copyright (c) 94

⁷ ע' בבא קמא פ.

⁸ Pesikta Zutrata on Shemini 29b

⁹ כי בפרשת שמיני השפן מופיע בקטע שמדבר על החיות ולא בקטע שמדבר על השרצים.

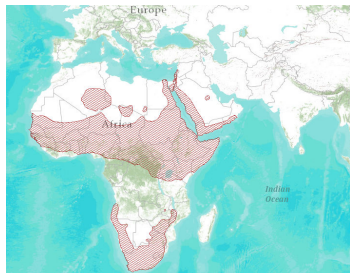
¹⁰ "Hyrax," Microsoft (R) Encarta. Copyright (c) 94

¹¹ Plantigrade. <http://wfscnet.tamu.edu/tcwc/WFSC401/Lab%203-Mammalian%20Orders.ppt> accessed 16/jul/06

¹² Digitigrade. http://animaldiversity.ummz.umich.edu/site/topics/mammal_anatomy/running_fast.html accessed 16/jul/06

¹³ 1361: - 1444 והר"י שמעון דוראן הנקרא הרשב"ץ ומכונה הרב ר' דוראן היה כמו תלמיד חבר של הריב"ש בר ששת והוא היה חכם גדול ורב מובהק וחבר ס' שו"ת גדול הנקרא תשב"ץ ר"ל תשובת שמעון בר צמח ולא באו בדפוס וגם ס' מגן אבות...

5. הרשב"ץ (יבין שמועה עי"א) מתאר את **השפנים**, במילים הבאות: "**ולדקות עורם**, אזניהם ארוכות..."¹⁵, ועורו של ההירקס הוא עבה".
6. הרשב"א (חולין נ"ט). כתב על החלק הקדמי של הלחי העליון של השפן: "**אית להו שינים הרבה**", ולהירקס יש רק שתיים¹⁶.
7. **החלוקה הגיאוגרפית של ההירקס** (כפי שאפשר לוודא במפה המובאת להלן) לא תואמת עם זאת המוגדרת בספר השורשים (במהדורה הערבית המקורית, ערך "שפן"). רבינו יונה אבן ג'נאח חי בספרד¹⁷ והוא כתב בספר השורשים כדלהלן:

الشين والغاء والنون وאת השפן هو الوبر وهو
 دويبة على قدر السنور وهي في المشرق قليلة واما عندنا
 فكثيرة معروفة¹⁸ ألا آتيا لا تعرفها عامتنا بهذا الاسم
 بل بالقنلية وهو اسم اعجمي:

והפרוש העברי :

"ואת השפן. הוא 'אלובר', בעל חיים בגודל חתול שהוא מצוי מעט במזרח, ואולם אצלנו הוא מרובה, ואולם המון העם אינו מכירו באותו השם, אלא בשם 'קנליה' (قنلية), והוא ניב ספרדי [לארנבון המצוי]".

8. ההירקס לא תואם עם כמה תרגומים מפורשים שהביאו הראשונים למילת "שפן".
 השפן תורגם כ- "conilio" שפרושו "ארנבון" (בעל האזניים הארוכות) בשפות זרות^{18 19} עיי רבינו יונה אבן ג'נאח (המובא לעיל), הרמב"ם במקור הערבי (עוקצין ג:ג)²⁰ ורבי יוסף בן נחמיהש על משלי ל' כ"ו.
 להלן הצילום של דברי הרמב"ם שפורסם עיי נ. דירינבורג, ברלין 1887.

היא אלפרק. ורי שמעון יקול אן לחום שיתבאר בסוף זה הפרק. ורי שמעון אומר
 אלמאל ואלאראנב ואלקלניאת ואלזנאזיר שבשר הגמל והארנבת והשפן²¹ והחזיר אינו
 לא תחאנז מחשבה פי אלמאסאק אלמדינה צריך מחשבה בשווקי העיר לפי שידוע
 לאן מעלומהא²² אלאל פי אלמדינה ואין שאוכלים אותו בעיר ואין הלכה כרי שמעון.
 הלכה כרי שמעון.

(b) בערבי אלקלניאת ונראה שצ"ל אלקלניאת.

מסקנה:

מפאת שמונת הטעמים המובאים לעיל, אנו טוענים בעז"ה שההירקס לא יכול ליהיות השפן המקראי.
 המידע מפותח בפרטות במהדורה השניה (2019) מהמספר "The Enigma of the Biblical Shafan" המכיל מחקר תורני ומדעי המציע שהארנבון (בעל האזניים הארוכות) הוא השפן.
 נב. לפי עניות דעתי לדיון הזה יש נפקא מינה גדולה.

יצחק בטיש

Dr. Yitzchak Betech <isaacb@tovnet.com>

T.O.V.

אפשר לבקש גרסה באנגלית מהמסמך הנוכחי.

¹⁴ "Hyrax," Microsoft (R) Encarta. Copyright (c) 94

¹⁵ www.shamir.org.il/info/golshim/micha_kagan/shafan.doc accessed 13/mar/11

¹⁶ http://www.skullsite.co.uk/Hyrax/hyrax.htm accessed 26/feb/11

¹⁷ חי בין שנות 990 ל-1055, למנינם.

¹⁸ פירוש רבי יוסף בן נחמיהש על משלי, ביאור מלות לעי"ז מהמו"ל ר' משה אריה באמבערגער (דף XX).

¹⁹ http://open-dictionary.com/Rabbit accessed 13/jul/06

²⁰ אנו מודים לפרופ' זהר עמר (חוקר תולדות הטבע במקורות ישראל מאוניברסיטת בר אילן) על שמסר לנו המקור הזה.